

Плотнікова М. В. Право слідування: питання гармонізації українського цивільного законодавства з правом ЄС / М. В. Плотнікова // Правовые реформы в Молодове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов : междунар. науч.-прак. конфер. (г. Кишинев, 7-8 нояб., 2014 г.). – Кишинев : [Б.и.], 2014. – С. 256–258.

ПРАВО СЛІДУВАННЯ: ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ПРАВОМ ЄС

Плотнікова М.В.,

кандидат юридичних наук,

*асистент кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”*

Звичайним способом комерціалізації творів образотворчого мистецтва є відчуження оригінального примірника твору [4, с. 197]. Якщо порівнювати з літературними творами, то їх відтворення приносить автору значні прибутки, в той час як відтворення творів образотворчого мистецтва не так поширено, і, як правило, ціна першого та наступних продажів оригіналу твору образотворчого мистецтва значно відрізняється. Для виправлення такої ситуації законодавством багатьох країн світу запроваджено таке право автора твору образотворчого мистецтва як право слідування. В Україні право слідування з'явилося з прийняттям у 1993 році Закону України “Про авторське право і суміжні права” (ст. 27), і пізніше було також закріплено в новій редакції Цивільного кодексу України (ст. 448).

О. О. Штефан відмічає, що право слідування введене у національне законодавство України відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, до якої ця норма була включена в 1948 р. (ст. 14ter), також науковець відмічає, що ст. 448 ЦК України порівняно з Законом України “Про авторське право і суміжні права” значно розширила сферу дії права слідування [5, с. 199]. Так, в ст. 448 Цивільного кодексу міститься положення про те, що автор має невідчужуване право на одержання грошової суми у розмірі 5 % від суми кожного продажу оригіналу художнього твору, наступного за відчуженням оригіналу, здійсненим автором, зазначену суму сплачує продавець оригіналу твору [11]. Виходячи із змісту даної статті при кожному наступному продажі оригіналу художнього твору автор має право на одержання цієї грошової суми, незалежно від того, збільшується ціна оригіналу твору або зменшується, незалежно від особи продавця, тобто коло суб'єктів, зобов'язаних робити виплати на користь авторів є необмеженим. Закон України “Про авторське право і суміжні права” в ст. 27 містить більш конкретне положення: автор твору образотворчого мистецтва, а в разі його смерті – спадкоємець, упродовж встановленого строку дії авторського права має невідчужуване право на одержання 5 % від ціни кожного продажу твору через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо, що відбувається після першого його продажу, здійсненого автором твору. Виплата винагороди у цьому випадку здійснюється аукціонами, галереями, салонами, крамницями тощо. Збір і виплату винагороди, одержаної в результаті використання права слідування, здійснюють автори, їх повірені, або організації колективного управління майновими правами авторів [6]. Таким чином, зазначений закон значно звужує коло суб'єктів, які зобов'язані виплачувати винагороду автору, хоча процедуру реалізації цього права конкретно не визначає. Стосовно застосування цього права авторів творів образотворчого мистецтва дослідники відмічають, що в Україні це право задеклароване за відсутності механізму його реалізації [4, с. 198], а також практичну відсутність правозастосовчих традицій щодо подібних правомочностей автора [3, с. 103].

Зміни в українському законодавстві в сфері інтелектуальної власності зумовлюються прагненням України увійти до європейського економічного простору, розширити торгівельні відносини з іншими країнами. Так, у 1994 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС), і цим кроком задала напрямок розвитку України в цілому і реформування українського законодавства зокрема. Угода про

партнерство і співробітництво між Україною і ЄС та їх державами-членами [10] набула чинності у 1998 році та передбачала, що Україна продовжить наближувати українське законодавство до законодавства ЄС, в тому числі і захист прав на інтелектуальну власність та забезпечувати рівень захисту, аналогічний до існуючого в Співтоваристві, включаючи ефективні засоби дотримання цих прав.

Правове регулювання процесу гармонізації законодавства України до законодавства ЄС в сфері авторського права розпочалося з його адаптації на основі зазначеної Угоди [1, с. 180]. На даний момент Угода про партнерство і співробітництва втратила чинність у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [9]. Однак, слід зазначити, що в сфері інтелектуальної власності Україна на даний час не виконала своїх зобов'язань щодо адаптації українського законодавства до законодавства ЄС, хоча в Законі України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” в Розділі V зазначається, що на першому етапі виконання Програми пріоритетними сферами, в яких здійснюється адаптація законодавства України, серед інших є й інтелектуальна власність [7].

Гармонізації потребує не тільки українське законодавство, в середині ЄС також відбуваються процеси, що наближують та уніфікують законодавство держав-учасниць для забезпечення єдиних стандартів захисту прав в різних країнах та забезпечення єдиного економічного простору. Інтелектуальна власність в рамках ЄС, як відмічається в юридичній літературі, і, насамперед, авторське право, є однією з правових сфер, де достатньо ефективно відбуваються процеси уніфікації та гармонізації [1, с. 174–175]. Основними чинниками інтеграційних процесів в ЄС є акти його органів, важливе місце серед яких посідають Директиви Ради ЄС. Директиви встановлюють норми, які зобов'язують учасників Співтовариства привести у відповідність з приписами ЄС національне законодавство. Таким чином забезпечується багатоступеневий процес наближення національних систем правового регулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності [2].

Гармонізація законодавства держав-членів ЄС стосовно права слідування відбувається відповідно до Директиви Європейського парламенту та Ради від 27 вересня 2001 р. №2001/83/ЄС “Про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва”. Даний документ був прийнятий для того, щоб гарантувати адекватний та стандартний рівень захисту зазначеного права у всіх державах-членах ЄС. 16 вересня 2014 було прийнято Закон України “Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони” [8]. Цим документом створюється асоціація між Україною та ЄС і його державами-членами, а також запроваджуються умови для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС. Україна взяла на себе зобов'язання поступової адаптації українського законодавства до *acquis* ЄС. Ратифікувавши дану Угоду, Україна задекларувала в тому числі і прагнення досягти належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності (ст. 157 Угоди) [9].

Аналіз положень Директиви 2001/84/ЄС, статті 190 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка містить базові принципи права слідування, українського законодавства щодо охорони прав авторів художніх творів, яке визначає зміст права слідування, дозволяє стверджувати, що в українському законодавстві стосовно права слідування потрібно визначити такі питання:

- стосовно обмеження права слідування щодо приватного продажу творів, конкретизувавши сторін цього правочину;
- визначити точний перелік об'єктів, на які поширюється право слідування;
- встановити мінімальну ціну перепродажу, починаючи з якої виникає право слідування;
- конкретизувати коло осіб, які повинні виплачувати винагороду за правом слідування, а також встановити механізм збирання такої винагороди;
- передбачити механізм реалізації права слідування для нерезидентів.

Запровадження зазначених змін сприятиме гармонізації українського законодавства в сфері інтелектуальної власності з законодавством ЄС

Література:

1. Баймуратов М. А. Авторское право на литературные и художественные произведения: компаративистское исследование : монография / М. А. Баймуратов, М. И. Стреля. – М. ТрансЛит, 2012. – 234 с.

2. Бочарова Н. Права інтелектуальної власності ЄС. Гармонізація з національним законодавством / Бочарова Наталя // Віче. – 2006. – № 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/278/>.
3. Ващинець І. І. Цивільно-правова охорона авторських прав в умовах розвитку інформаційних технологій : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ващинець Іван Іванович ; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корещького. – К., 2006. – 179 с.
4. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
5. Право інтелектуальної власності: Акад. курс : підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. ; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К. : Ін Юре, 2007. – 696 с.
6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/print1389943929509575>.
7. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
8. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 №1678-VІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1678-VІІ>.
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print1412338583370441.
10. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС та їх державами-членами, ратифікована Законом України від 10.11.1994 р. № 237/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_012/print1365404991776611.
11. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1389943929509575>.